

Lavterskeltilbud til Quitos fattige

- Frigjøring er et viktig mål for psykologien

John Øystein Ellila

Dette sier den ecuadorianske psykologen Javier Cárdenas. Han leder et prosjekt i hovedstaden Quito som prøver å demme opp for fattigdommens mange psykiske følgeplager. Høsten 2009 deltok den norske psykologen John Øystein Ellila i arbeidet som frivillig.

NOEN FÅR: Fra en barnehage for indianerbarn i Quito. Mange av Quitos nær 2 millioner innbyggere er svært fattige, men disse er blant de heldige som får hjelp

Idet jeg går inn gjennom den lave døren, merker jeg at den fuktige, rå luften er mettet av ubehagelige lukter. Jeg er på mitt første hjemmebesøk som frivillig arbeider. Rommet er ca. ti kvadratmeter stort, gulvet er av jord. Bestemor står i døråpningen og gråter, jeg sitter på en skitten seng sammen med min ecuadorianske kollega, barnepsykologen Esperanza. Vi snakker med moren til en ti år gammel gutt med Downs syndrom. Moren har selv syndromet, og gutten er resultatet av en voldtekt. Den lille familien klarer seg ikke på den beskjedne inntekten fra mors arbeid med å vaske klær for andre. Det slår meg at jeg ikke har så mye å stille opp med, jeg kjenner maktesløsheten i møte med en psykolog-virkelighet jeg ikke kjenner så godt fra Norge.

Hjemmebesøk

Det er høsten 2009, og jeg jobber som frivillig ved et helsesenter i Quito, Ecuador. Prosjektet vi arbeider med, omfatter om lag 50 familier av barn med ulike typer alvorlige utviklingsforstyrrelser.

Esperanza har oppfølgingsansvaret for familiene, og benytter primært hjemmebesøk og kartlegging av behovet for økonomisk, materiell og emosjonell støtte. Hun arbeider alene ute blant dem hun skal hjelpe, og kommer tett på brukerne. Det slår meg at endringsarbeid under slike forhold betinger et minimum av økonomisk og bostedsmessig stabilitet, hvilket ofte ser ut til å være fraværende hos dem vi forsøker å hjelpe. Forskjellene er store i Ecuador. Jeg bestemmer meg for å snakke med initiativtakeren til dette prosjektet for å se om han kan fortelle meg litt mer om hva det vil si å være psykolog i dette landet.

SAMFUNNSORDEN: – Etter min mening er frigjøring et viktig mål for psykologien. Hvorfor må individet absolutt tvinges til å passe inn i en bestemt samfunnsorden? spør Javier Cárdenas, sjefpsykolog ved det offentlige helsesenteret i Luluncoto.

På helsesenteret

Javier Cárdenas arbeider som sjefpsykolog ved det offentlige helsesenteret i Luluncoto, i den sørlige delen av Ecuadors hovedstad Quito. Senteret yter gratis lavterskeltjenester til Quitos om lag to millioner innbyggere.

– Fattigdommen påvirker definitivt arbeidet vårt som psykologer. De hyppigste problemstillingene vi møter, er depresjon, familievold, barnemishandling, angstproblemer og alkoholmisbruk, sier Cárdenas.

Det tverrfaglig sammensatte senteret omfatter foruten psykologer også leger, tannleger, sykepleiere og sosialarbeidere. Behandlingen finansieres i sin helhet av myndighetene. Cárdenas forteller at det mest er yngre mennesker opp til 35 år som søker hjelp. – Vi jobber etter en korttidsmodell hvor normalbehandlingen som gis, er åtte timer, hovedsakelig fordi behovet er så stort og ressursene så begrensede. Gjennomsnittlig antall konsultasjoner er likevel fem timer, da mange avbryter behandlingen. Teoretisk arbeider vi etter kognitive og systemiske prinsipper med klart definerte mål om symptomlette.

Klassedelt tilbud

Den latinamerikanske psykologien har klare tradisjoner for å være både politisk og frigjøringsorientert, og det finnes dessuten en betydelig psykodynamisk tradisjon her. Ifølge Cárdenas er det i Ecuador slik at din økonomiske klasse er med på å bestemme hvilken form for psykologi du møter.

– Vi har for eksempel det private katolske universitetet her i Quito, som primært holder seg til klassisk psykoanalyse, terapiformen de bemedlede oftest benytter seg av. Som du vet, tillater likevel ikke psykoanalysens rammer med hensyn til antall konsultasjoner at slik terapi gjøres tilgjengelig for majoriteten, sier Cárdenas.

Han forteller at private universiteter blant annet legger vekt på psykoanalyse etter Lacans modell. På det offentlige universitetet i Quito, hvor han selv har en stilling, undervises det i flere retninger. Blant disse er systemteori, utviklingspsykologi etter Vygotskijs prinsipper og læringspsykologi. Studentene kan selv velge hva de ønsker å benytte.

Medisinsk modell

I Cárdenasøyne er det problematisk at den medisinske sykdomsmodellen dominerer psykisk helsevern i Ecuador.

– La meg gi deg noen eksempler. Blant ca. 4800 nyutdannede helsearbeidere i 2008 var bare 79 psykologer. Det arbeider omkring 200 kliniske psykologer i offentlig helsevesen her i landet, mens det så vidt jeg vet, finnes vel 30 000 leger i det samme systemet. Helseministeriet her kontrolleres av legene, og medisin har større politisk gjennomslagskraft enn psykologi. Det er for eksempel mye lettere å få finansiert et nytt sykehus enn å få midler til samfunnspsykologisk arbeid eller forebygging. Dessverre er dette også med på å bidra til at mange psykologer opptrer som om de skulle ønske de var leger, og de tilegner seg psykiaternes og medisinernes språk.

LAVTERSKELE: Ved helsesenteret i Luluncoto ytes gratis lavterskeltjenester til Quitos innbyggere. De hyppigste problemstillingene er depresjon, familievold, barnemishandling, angstproblemer og alkoholmisbruk

Klinisk samfunnspsykologi

Hvordan forsøker psykologene i Ecuador å endre denne situasjonen? Cárdenas svarer med å fortelle hva han selv gjør.

– Siden 2005 har jeg jobbet med samfunnsorientert klinisk psykologi. Dette omfatter helsefremmende arbeid, etter sosialpsykologiske og samfunnspsykologiske prinsipper. Jeg er inspirert av den latinamerikanske frigjøringssteologien, spesielt av Ignacio Martín-Baró, Maritza Montero, Camilo Torres Restrepo og Paulo Freire. Etter min mening er frigjøring et viktig mål for psykologien. Hvorfor må individet absolutt tvinges til å passe inn i en bestemt samfunnsorden? Jeg mener også det i vårt arbeid er viktigere og mer produktivt å fokusere på livskvalitet enn på sykdom, selv om sykdomsperspektivet har større politisk kraft her.

– *I Norge skjer det nå en endring hvor en forsøker å få flere psykologer ut i førstelinjetjenesten, med mål om enklere og raskere tilgang til behandling. Du som har en del erfaring med slikt arbeid: Har du noen råd å gi dine norske kolleger?*

– Det er vanskelig å svare på et slikt spørsmål. Etter min mening kan 90 prosent av mentale lidelser behandles i førstelinjetjenesten her i Ecuador. Det er likevel vanskelig å gi noen generelle råd til dere, fordi psykologien her i Ecuador har sin helt spesielle historie, under andre politiske og samfunnsmessige forhold enn dere. Jeg tror dere må finne ut av det selv! konkluderer han. u

Quito, Ecuador

Språk: Spansk og indianer-dialekter, særlig Quechua

Areal: 324 km²

Innbyggertall: 1 842 201 (2001)

Kilder: *CIA World Fact Book* og *Wikipedia*